

Dușan Baiski

I.C.A.R. - Stațiunea experimentală Cenad. Cartea de aur 1911-1960

O carte de aur, respectiv de onoare, este pentru istorici o mină de aur în lipsa ori chiar în prezența unei alte documentații privind evoluția în timp a unei anumite entități, în cazul nostru a stațiunii experimentale Cenad din cadrul Institutului de Cercetări Agronomice al României – ICAR din Cenad. Cartea de aur a ICAR-ului a ajuns la mine absolut întâmplător. Pe 6 martie 2007, am primit un scurt mesaj prin poșta electronică, având trecut la subiect cuvântul „Cenad“. Fac public conținutul acestuia tocmai fiindcă nu consider că mesajul este strict privat, el privind Cenadul în ansamblu: *„Bună ziua, Mă numesc Valentin Arfire și sunt fiul lui Neculai Arfire, care a fost o vreme directorul stațiunii Cenad. Din acest motiv a ajuns la mine Cartea de Aur a Stațiunii, care - sunt încredințat - prezintă interes pentru cei apropiați de localitate. În cazul în care credeți că puteți folosi informațiile pe care le cuprinde, v-aș putea-o oferi. Cu stimă, Valentin Arfire“*. Iată și răspunsul pe care i l-a trimis dlui Valentin Arfire în aceeași zi: *„Mesajul dumneavoastră este mai mult decât binevenit. Știu că cenăzenii pregătesc o monografie a localității și orice document poate servi acestui scop. Când spuneți «stațiune» eu înțeleg că este vorba despre ICAR, fosta stațiune de cercetări agricole. Dacă ne puteți oferi chiar cartea sau o copie a acesteia, aveți mai jos datele mele de identificare// g. O zi mai târziu, primesc următoarele rânduri: „Da, este vorba de vechiul ICAR. Am să o caut și o voi lăsa la redacție. Am văzut și situl dumneavoastră - felicitări pentru conținut și realizare// g. De aici am tras concluzia că ceea ce l-a determinat pe dl Valentin Arfire să mă abordeze a fost Proiectul Banaterra, inițiat de mine și dedicat Banatului istoric. După un anumit număr de zile, ne-am întâlnit în holul de intrare al redacției „Agenda// g. A fost o întâlnire scurtă. Mi-a predat Cartea de aur cu rugămintea să-i menționez numele, ceea ce fac și în clipa de față și am făcut-o și pe site-ul oficial al comunei Cenad (www.cenad.ro)*.

Firește că, o dată ajuns acasă, am răsfoit Cartea de aur din scoartă în scoartă, curios de cele scrise de-a lungul timpului de către diversele

persoane anonime ori personalități care au vizitat această cândva atât de cunoscută stațiune de cercetări agricole.

Cele 104 file format A4 sunt legate și numerotate prin ștampilare, de legătorul de cărți, cu numere de la 1 la 200. Primele și ultimele două file nu sunt însemnate. Judecând după faptul că prima semnătură datează din 1911, iar pe coperta cartonată și învelită în pânză neagră este gravată cu litere majuscule aurite denumirea CARTEA DE AUR, putem afirma cu certitudine că respectiva carte a trecut de cel puțin două ori pe la legătorul de cărți, ultima dată după 1918, anul unirii Transilvaniei și Banatului cu România. Ca atare, putem deja vorbi de două părți temporale distincte ale Cărții de aur: perioada de dinainte de Marea Unire și perioada de după Marea Unire din 1918. Și sub aspect politic există două perioade și anume: perioada capitalistă, de la înființarea stațiunii și până la 6 martie 1945, și perioada comunistă, între 6 martie 1945 și data desființării stațiunii, cu siguranță alta decât data ultimei însemnări în carte. Ultima însemnare se află pe pagina 109, datează din 2 august 1960 și aparține unei delegații maghiare de la Academia de Științe Agricole din Martonvásári.

Pentru a rămâne la domeniul de curiozități sau, mai corect spus, la elementele mai deosebite ale cărții, trebuie să precizăm faptul că, dacă majoritatea filelor sunt integre, atragem atenția asupra paginilor 11-12 (ultima însemnare accesibilă este datată 20 octombrie 1919 și aparține membrilor unei delegații de la Regimentul 1 Artilerie Grea din Craiova) și, respectiv 79-80 (aici, ultima însemnare vizibilă în partea de jos a paginii datează din 24 noiembrie 1942). La ambele file lipsește, în partea de jos, câte o fâșie de aproximativ 4-5 cm. Desigur, nu cunoaștem motivele tăieturilor respective, dar, judecând logic, nu puteau fi făcute decât de cineva din personalul stațiunii, convins de către vreun superior pe linie ierarhică să îndeparteze dovada prezenței în data și la locul respectiv a uneia sau unor anumite persoane. În același context trebuie remarcat și faptul că, inițial, colile de hârtie au fost mai mari decât sunt acum, legătorul tăind destul de mult din margini, astfel că la o serie de pagini ultimele însemnări sau semnături sunt serios afectate. În altă ordine de idei, pe pagina 17, peste jumătatea de jos, a fost lipită o jumătate de coală, cu un text și semnături aparținând câtorva profesori și studenți de la Academia de agricultură din Cluj, care au vizitat Cenadul pe data de 4 iunie 1924. O altă foaie, ruptă dintr-un maculator, este lipită pe pagina 30. Semnăturile aparțin unui grup de germani și datează din 27 iunie 1926.

În deschiderea paginii 37 apar două ștampile, una dreptunghiulară, fără chenar, și una rotundă. În prima sunt înscrise cuvintele: STAȚIUNEA EXPERIMENTALĂ A BANATULUI. CENAD (BANAT). În cea de-a

doua, mărginită de două cercuri concentrice, unul gros și unul, spre interior, subțire, apar scrise în două cercuri concentrice următoarele cuvinte: pe cercul dinspre exterior. „ROMÂNIA. Stațiunea Experimentală a Banatului Cenad“; pe cercul dinspre interior scrie: „Minist. Agr. Și Domeniilor“. În centru apare stema României, cu vulturul și coroana regală. Sub cele două ștampile apare semnătura indescifrabilă a unui profesor doctor din Viena, data fiind 15 mai 1933.

La pagina 63, cineva din personalul Stațiunii experimentale I.C.A.R., așa cum apare denumirea în deschiderea paginii 58, a scris: „Inaugurarea noului local al laboratoarelor – 27 Iunie 1940“. Cât de însemnat a fost acest eveniment se poate lesne deduce din însemnăturile și semnăturile de pe pagină: G. Ionescu Sisești – ministrul agriculturii și domeniilor (care a vizitat pentru prima dată stațiunea în 23 iunie 1921, pe când era profesor la Școala Superioară de Agricultură București), Alexandru Marta - Rezydentul Regal al Ținutului Timiș, senatorul P. Petru – Președintele camerei de agricultură Timiș-Torontal, ing. Silvic V. Petrescu – directorul Școlii de cond. Silvici Casa Verde (am redat ortografia folosită de aceștia).

Cartea de aur este completată ca orice carte de acest gen: cu peniță și tuș negru, cu caligrafia specifică, cu cerneală verde, roșie sau albastră, cu creionul normal sau cu cel chimic. Iar mai spre sfârșit cu stiloul. Lipsesc, evident, însemnările scrise cu pixul, acesta ajungând în România ceva mai târziu. Dacă despre pregătirea, rangul sau profesia semnatarilor nu e cazul să vorbim, putem însă pomeni de țările de proveniență ale vizitatorilor stațiunii experimentale cenăzene. Poate cea mai exotică delegație a fost cea din China Populară, din 29 octombrie 1959, de la Academia de Științe Agricole din orașul Harabiu, care și-a așternut pe pagina 107 impresiile în limba și cu ideogramele specifice limbii chineze. Iată și traducerea: „*Noi suntem foarte bucuroși că am avut ocazia să vizităm o astfel de stațiune științifică de cercetare. Această stațiune experimentală a produs de acum multe soiuri de plante. Stațiunea a căpătat o mare extindere prin semințele (cuvânt indescifrabil). Noi am văzut succese mari obținute de această stațiune experimentală. Noi trebuie să recunoaștem succesele frumoase obținute de această stațiune. Dorim întregului colectiv de colaboratori ai stațiunii succese mari în cercetarea științifică. Noi dorim să facem schimb de experiență în cercetările noastre și să întărim legăturile dintre noi. Trăiască prietenia între poparele noastre.*“

Un anume domn Andronescu vine la Cenad în 24 august 1922 și, după ce vizitează Societatea „Sămânța“, așa cum se numea pe-atunci stațiunea de cercetări agricole din Cenad, scrie în Cartea de aur: „*Venit din*

America, cu mare plăcere și mulțumire am vizitat Stațiunea Soc. Sămânța – care nu lasă nimic de dorit din punct de vedere al organizării științifice și practice. Rog cu stăruință pe neobositul cercetător al tainelor naturii Dl. J. Timar Senior – să publice lucrările sale pentru folosul «Științei Internaționale»“. Cenadul pare a fi fost pe-atunci o adevărată Mecca agricolă pentru Vechiul Regat. Vin delegații peste delegații din Ploiești, Ilfov, Roman, Slatina, dar și din Chișinău, de la Uniunea Cooperativelor Izrael.

Fost deputat pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1918, apoi primar al Timișoarei, la Cenad vine pentru prima dată, la 20 iulie 1925, inginerul Stan Vidrighin, pe vremea aceea stabilit la București, unde a fost chemat să dezvolte sistemul de apă și canalizare. Acesta avea să scrie: *„Am auzit că e frumos în ferma Cenad, am constatat însă, că este mult mai bine și frumos de cum se spunea.“*

Pe 17 iunie 1930, stațiunea este (re)vizitată de prof. Nic. Săulescu, *„în scopul unui studiu prealabil pentru Registrul Genealogic și am constatat cu plăcere că multe din soiurile existente în câmp promit a fi valoroase și demne de luat în considerare“*. De acord cu el este însoțitorul său, ing. Virgil S. Economu, altul decât colonelul Virgil Economu, cel care a intrat pe 3 august 1919 în Timișoara, în fruntea unor unități ale Armatei Române. Este vorba despre agronomul ing. Virgil S. Economu, școlit în Austria și Franța, fost ministru adjunct al agriculturii, cel care a pus bazele primei școli de arbitri din România, apoi director de ziar sportiv, crainic, antrenor principal al Naționalei de fotbal a României.

În 15 septembrie 1930, o comisie din cadrul „Institutului de Cercetări Agronomice vizitează oficial Stațiunea de Ameliorare a Plantelor de la Cenad, decernând pentru soiurile ei ameliorate dreptul de a purta titlul de: *«anunțat la înscrierea în Registrul genealogic al Institutului de Cercetări Agronomice al României»*“. În fruntea acesteia s-a aflat același prof. N. Săulescu pomenit mai sus.

Pe 19 mai 1936, Cenadul este din nou vizitat de G. Ionescu Sisești, de data aceasta fiind însoțit de Speranța Ionescu Sisești (n. 1885 - m. 1967, doctor în științe agricole al Universității din Jena, membru al Academiei Române). Urmează, în 18 iunie 1936, vizita unui grup masiv (judecând după numărul de semnături cu aceeași peniță), printre care și un secretar al ministrului agriculturii, care avea să noteze în Cartea de aur: *„Și la această instituție, ca pretutindeni unde domnește geniul constructiv al Prof. G. Ionescu Sisești, fost Ministru al Agriculturii, rezultatul este strălucit: muncă, perseverență și rezultate eficiente.“*

În 5 august 1937, un chirurg (semnătură indescifrabilă) venit din Cernăuți avea să scrie cu vehemență: *„Mă bucură mult văzând o instituție a statului condusă de români în acest centru care a fost condus numai de*

minoritari. După cele ce am văzut merită cele mai mari distincții și recunoștința românului pentrucă a răsturnat erezia că românul nu poate să facă un lucru care să fie de laudă“. O zi mai târziu, un bucovinean, cu semnătura la fel de indescifrabilă, avea și el să noteze: „Voi duce cu mine, împărtășind celor din Bucovina toate cele văzute și cari pe la noi nu există“.

Din însemnarea maiorului Mihail S. Dumitrescu, comandant de batalion de grăniceri, aflat la 1 octombrie 1937 pentru a doua oară la Cenad, aflăm că șef al stațiunii experimentale de aici era un oltean, respectiv inginerul agronom Emanuel Cosntantinescu. Aici, scria maiorul, „*nu mai auzi vorbindu-se limba lu Arpad ca sub vechiul director hader care el însuși era străin de acest neam. Astăzi aici la hotar vrednicul oltean a făcut ca toți cei de aici să simtă românește și să-i transforme în adevărați grăniceri.*“

Importanța stațiunii este iar dovedită de prezența lui Gheorghe Ionescu-Sisești, ministrul Agriculturii și Domeniilor, aflat la Cenad la 30 noiembrie 1937, în compania șefilor camerelor agricole din Timișoara și Severin și de Romulus Fres, redactorul-șef al ziarului „Știrea“ din Timișoara. Cu aproape două săptămâni mai târziu, cernoziomul vestit al Cenadului se va lipi și de încățșările a doi englezi din Londra, George N. Rigglewoodh (sau Rigglewoodt) și, respectiv, Cecil Parsons. Lor le urmează 24 de elevi din Soroca, însoțiți de profesorii lor. La 21 iunie 1938, vine la Cenad Pavel Petru, președintele Camerei agricole Timiș-Torontal, însoțit de o delegație de 25 de români din Banatul Iugoslav și de 50 de agricultori din Timiș-Torontal.

O delegație de ofițeri-elevi de la Școala Superioară de Război – Secția Intendență se va afla la Cenad, pe 19 iunie 1938, duminică, într-o călătorie de studii pentru politică agrară. După numai nouă zile, pe 28 iunie 1938, stațiunea primește vizita unui grup de profesori de agricultură din Moldova, Basarabia și Bucovina. Iar în august vine și un profesor de la Universitatea din Berlin.

Din însemnarea inginerului inspector general Ioan I. Apostolescu, din data de 23 mai 1942, care nota în deschidere: „*Am venit la stațiunea agricolă Cenad ca la Mecca agriculturii românești*“, deducem că la conducerea stațiunii era un al șef, respectiv inginerul Emil Negruțiu. Aflat în refugiu la Timișoara, la 1 august 1942 vizitează Cenadul profesorul Alexandru Borza, de la Universitatea din Cluj. Că anul 1942 a fost unul vitreg pentru agricultură aflăm din însemnările unui grup de învățători-cursiști de la Facultatea de Agronomie Cluj(-Timișoara).

Pe 2 iunie 1943, dr. Alexandru Borza, profesor de botanică la

Universitatea din Cluj-Timișoara scria: „*De data aceasta semnez, adânc scandalizat, această condică, întrucât nu am putut afla pe întregul teritoriul stațiunii sfintele noastre buruieni, nelipsite din semănăturile din altă parte.*“

În prezența lui G. Ionescu-Sisești, la Cenad se va ține pe 19 și 20 iunie 1943 conferința șefilor Stațiunilor experimentale agricole, viticole și hortice ale Institutului de Cercetări Agronomice al României.

Un alt șef la stațiune va fi ing. Cojocaru, amintit într-o însemnare din 16/17 iunie 1946. Despre marea secetă din primăvara lui 1947 amintește o însemnare din 12 iunie același an. Iar cea din 19 iulie 1947 spune că aici se lucra la selecționarea vacilor Siementhal, a porcilor York și a iepurilor de casă.

La 28 mai 1956, stațiunea este vizitată de o delegație de ingineri agronomi din R.P. Bulgaria. Apoi, în 1959, de doi ingineri cehoslovaci și, pe 20 octombrie același an, de o delegație din R.P. China. Pe 10 mai 1960, trece pe aici un ultim german, din R.D.G. Ungurii de la Academia de Științe Agricole din Martonvásári vor încheia șirul de însemnări pe 2 august 1960. Pe restul de aproape 100 de pagini nu va mai semna nimeni. Stațiunea fanion a cercetărilor agricole românești a rămas doar o amintire și-atât.